

Trotsky om 1936 års Moskvarättegång i svensk press

Innehåll

Inledning.....	1
Trotsky bestrider sammansvärjning i Sovjet-Unionen.....	2
Revolutionär, inte terrorist	3
En avslöjande episod.....	6
Sensationell förklaring av Leo Trotsky.....	7
Trotsky om domen	9
”Massakern fullbordad: Den anklagade V. Olberg G.P.U.-agent?”.....	10
Svar på frågor från Kommittén för rättvisa och sanning.....	11
Ett svar till Scharffenberg	13
Pressmeddelande	14
Bilaga: Utdrag ur Deutschers <i>Den förvisade profeten</i>	15

Inledning

Den 15 augusti 1936 meddelade den sovjetiska nyhetsbyrån Tass att de gamla bolsjevikerna Zinovjev, Kamenev och 14 ytterligare personer inom kort skulle ställas inför rätta, anklagade för att i maskopi med Trotskij ha ägnat sig åt förräderi och konspiration riktad mot Sovjetunionen och ha förberett mordförsök mot Stalin och andra sovjetiska ledare. Rättegången öppnades 19 augusti och pågick t o m 24 augusti, då domstolen tillkännagav att samtliga 16 anklagade dömts till döden (och att Trotskij skulle ”omedelbart häktas”). Dödsdomarna verkställdes i gryningen den 25 augusti.¹

Från det att Tass tillkännagav anklagelserna riktades världens blickar mot Trotskij, den ende som hade reella möjligheter att försvara sig. Fram till dess hade han levt en ganska lugn tillvaro på den norska landsbygden, men nu strömmade pressen till från när och fjärran för att höra vad han hade att säga om rättegången i Moskva. Och han gav intervjuer, gjorde uttalanden, skickade artiklar och brev till tidningar m m. En del av dessa letade sig även till den svenska pressen och det är dessa som har vi samlat nedan.

Det flesta texterna är hämtade från *Folkets Dagblad* (organ för Socialistiska Partiet) och *Arbetaren* (syndikalistisk). Dessutom ingår en artikel som översatts från norska. Texterna redovisas i den tidsordning de nedtecknades, inte i den ordning de publicerades. Jag har ”standardiserat” skrivningen av ryska namn och rättat några uppenbara stavfel, f ö är de oförändrade, dvs det delvis något ålderdomliga språkbruket har bibehållits.

Trotskij hade tänkt göra en noggrannare analys av rättegången sedan den avslutats. Av detta blev inget. Under hårda påtryckningar från såväl Moskva (som krävde att Trotskij skulle tystas), som från en ohelig allians av borgerlig höger, nazister och kommunister i Norge, gav den norska ”arbetarregeringen” vika för trycket och satte munkavle på Trotskij: Från den 28 augusti 1936 till den 9 januari 1937, då Trotskij anlände till Mexiko, det nya asyllandet, var han nästan helt avskuren från omvärlden. Den norska regeringen införde t o m speciallagar, för att göra det omöjligt för Trotskij att försvara sin sak (han förbjöds t o m att försvara sig rättsligt utomlands [!]).

Den mest utförliga redogörelsen för denna för det norska Arbeiderpartiet föga ärorika historien ges i Yngvar Ustvedts [Världsrevolutionen i Hønefoss. En redogörelse för Leo Trotskijs vistelse i Norge.](#)²

Isaac Deutscher, Trotskijs biograf, ger också en läsvärd skildring av det hela (i slutet av kapitel 4, ’En folkfiende’, av *Den förvisade profeten*). Ett längre utdrag ur Deutschers bok (det avsnitt som behandlar hur det gick till när den norska regeringen såg till att Trotskij tystades och internerades) finns med som bilaga till denna artikelsamling.

Och sist, men inte minst, ska vi inte glömma Trotskijs 4 timmar långa försvarstal, [Bakom lyckta dörrar](#), inför domstol i Drammen den 11 december 1936, där han grundligt avslöjar hur den norska regeringen agerat för att tysta honom m m.

Martin Fahlgren (i juni 2008)

¹ Om Moskvarättegångarna, se t ex [Om Moskvarättegångarna](#) ur Kenth-Åke Anderssons *Lögnens renässans*, eller [Moskvaprocesserna](#) av Pierre Broué.

² Boken finns i svensk översättning på marxistarkivet. Det norska originalet *Verdensrevolusjonen på Hønefoss. En beretning om Leo Trotskijs opphold i Norge* gavs ut av Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1974.

Folkets Dagblad måndagen den 17 augusti

Trotskyj bestrider sammansvärjning i Sovjet-Unionen¹

Men hoppas att kritiken växer

Kristiansand, lördag (TT)

Tidningen *Sörlandet* har på lördagen förelagt Trotskyj fredagens Moskvatelegram, i vilket han beskylls för stämplingar mot de ryska makthavarna. Trotskyj gjorde därvid följande uttalande:

”Jag måste säga att påståendena i detta telegram är en av de största förfalskningarna i hela den politiska historien.

Den härskande byråkratin kallar varje kritik som är riktad mot den för sammansvärjning. Jag hoppas att kritiken sprider sig mera och mera i Sovjet-Unionen, vilket jag endast kan hälsa med glädje. Det är möjligt att tämligen omfattande kritiskt inställda kretsar åberopar sig på mitt namn, dvs mina idéer och skrifter. Men Tass' meddelande påstår även, att det rör sig om en terroristisk sammansvärjning mot regimens ledare och att denna sammansvärjning ledes av mig från Norge.

Jag förklarar härmed att detta påstående icke äger den ringaste sanning. Från 1897, då jag trädde in i den revolutionära rörelsen, har jag varit och är liksom alla ryska marxister en oförsonlig motståndare till individuell terror.

Jag fastslår att sedan jag kom till Norge har jag icke haft någon förbindelse med Sovjet-Unionen, har icke fått ett enda brev därifrån eller sänt ett enda brev dit, vare sig direkt eller genom andra personer.

Hela min verksamhet i fråga om Sovjet-Unionen har inskränkt sig till mina artiklar, som offentliggjorts i världspressen, och i en bok som inom en snar framtid kommer ut i flera länder.

Då jag är hemlös och då jag nu utnyttjar asylrätten i Norge, tror jag att det enda möjliga sättet att få det påståendet prövat, att jag från Norge skulle ha lett denna terroristiska sammansvärjning blir att tillsätta en kompetent regeringskommission, som skulle undersöka anklagelserna i dokumenten. Jag å min sida är fullt villig att avgiva fullständig räkenskap för min verksamhet i Norge, dag för dag och timme för timme. Denna min bevisning kunde kompletteras med att arbetarnas organisationer över hela världen tillsatte en opartisk internationell kommission, som i Sovjet-Unionen skulle pröva anklagelserna på platsen, komma i intim kontakt med de anklagade och därefter offentliggöra en rapport om sina undersökningar. Jag vill säga att denna komme att upplösa hela anklagelsen till ett intet. Jag har ingenting att frukta och inget att förtiga i denna sak.”

¹ Uttalandet, som gjordes 15 augusti 1936, publicerades ursprungligen i norska tidningen *Sörlandet* 16 augusti

Ur *Arbetaren* 25 augusti 1936 (som fått texten från *Arbeiderbladet*, Oslo)

Revolutionär, inte terrorist¹

Intervju med Dagbladet

21 augusti 1936

– I februari 1929 kom jag till Konstantinopel utvisad från Sovjet utan mitt samtycke. Tre eller fyra veckor senare offentliggjorde jag en artikel i Bulletin de l'Opposition...

Det är organet för Trotskijoppositionen, säger han, och i det första numret av denna Bulletin, som utkom i Paris i juli 1929, skrev jag följande:

Oppositionen har fått rätt i alla frågor. Men byråkratin kämpar icke för något program utan för en ny herreklass' intressen. Därför kan den icke upptaga någon politisk kamp mot oss. Stalin har bara en utväg: att draga en blodig gräns mellan det officiella partiet och oppositionen. Det är absolut nödvändigt för honom att sätta oppositionen i förbindelse med attentat, förberedelser av väpnade uppror osv. Men just detta sätter sig oppositionens ledning emot. Därav kommer Stalins plan att sända ledningen till utlandet (vid detta tillfälle planerade man flera utvisningar), för att på så sätt få fria händer vid behandlingen av de unga medlemmar av oppositionen, vars namn är okända för massan, särskilt i utlandet. Därför måste man räkna med att när oppositionens främsta krafter är utvisade, kommer Stalins klick att försöka på ett eller annat sätt dra in någon oppositionell grupp i ett äventyr, och om detta misslyckas, att fabricera ett "attentat" eller en "militär sammansvärjning", som sedan skall läggas oppositionen till last.

– Innebörden i detta är klar, säger Trotskij. Redan 1929 sade jag till mina unga vänner i Ryssland: Tag er i akt! Provokatörer kommer att försöka förmå en del av er till farliga äventyr.

Om ni tar och läser igenom de artiklar jag skrivit i bulletinen, ska ni finna [att jag alltid varit emot]² individuell terror, som för övrigt marxismen kategoriskt förkastar. Icke mindre än 20-30 gånger har jag avrått från dess begagnande. Byråkratin behöver attentat för att försvara terrorismen. Diktatorerna framställer det alltid så, att de vill ge folket frihet, men så kommer dessa attentat och förhindrar det...

Det första attentatet var mordet på Kirov i december 1934. Jag nämner nu alla data ur minnet, säger Trotskij. Allt i denna sak strandar på kronologin. GPU kan många saker, men kronologins konst behärskar den ej. Kirov var ingen politiker. Han var en genomsnittsbyråkrat med vissa administrativa egenskaper men hade ingen politisk betydelse i mina ögon. När jag såg att han var mördad, tänkte jag, att det måste vara en personlig hämnd eller en kvinnoaffär. Jag kunde omöjligt tänka mig Kirov som offer för ett politiskt attentat. Ett par veckor senare lämnade Sovjetregeringen två tydliga förklaringar. Först hette det, att attentatet var förövat av vitgardistiska terrorister som i dussintals kommit från utlandet. I samband härmed avrättades också flera hundra man.

Så den 17 december meddelades för första gången att mördaren, Nikolajev, 1926 hade tillhört Sinovjevs Leningradopposition. Men denna upplysning hade inget värde, ty 1926 tillhörde

¹ Intervjun gjord den 21 augusti för den norska tidningen *Dagbladet*. En engelsk version av intervjun finns i *Writings of Leon Trotsky 1935-36* (under titeln "A revolutionary, not a terrorist"), fast den engelska versionen är längre och skiljer sig också innehållsmässigt något från den som vi återger här (den är uppenbarligen förkortad och redigerad)

² Tillagt i enlighet med engelska översättningen – *Arbetaren* har uppenbarligen ett korrekturfel här.

hela Leningradorganisationen oppositionen. Senare blev Sinovjevs Moskvagrupp indragen i affären.

Vid denna tidpunkt nämndes över huvud icke mitt namn. Det var bara tal om Sinovjev-anhängare. Alla visste att jag och Sinovjev stod i våldsam motsättning till varandra. Vid detta tillfälle kunde man icke säga Trotskijster-Sinovjevister så som man säger nu. Mitt namn kom först fram i anklagelseskriften. Alltså, håll klart för er de olika versionerna om attentatet på Kirov. Först var det vitgardister, så var det Nikolajev ensam och så blev Sinovjev och Kamenev moraliskt ansvariga.

Mitt namn blev första gången nämnt i anklagelseskriften, sedan man uppgivit versionen med Sinovjev och Kamenev. I anklagelseskriften heter det, att Nikolajev har erkänt, att han har förbindelse med en konsul för en främmande makt! Denne gav honom 5 000 rubel och sade, att han kunde sätta honom i förbindelse med Trotskij om Nikolajev lämnade honom ett brev från Trotskijgruppen. Detta är allt som sägs. Undersökningsdomaren har icke frågat om brevet var skrivet, om det var överlämnat och om något svar kommit från Trotskij. Om Nikolajev hade skrivit till mig och jag svarat, skulle det ha varit av enorm betydelse för målet. Men därför sägs inget på denna punkt. Denna tystnad är den största anklagelsen mot GPU.

På grund av att en konsul var indragen i affären krävde den diplomatiska kåren i Moskva att få veta vem han var. Efter att länge ha dröjt med svaret förklarade Sovjetregeringen, att det var den lettiske konsuln, Skuenek¹. Men det är värt att lägga märke till att Sovjetregeringen icke gjorde någon föreställning i Riga. Skuenek reste fritt till Finland. Och, tillfogade Trotskij, han fick nog sina resekostnader betalda.

Men hela saken med konsuln har man låtit falla. Jag har frågat många gånger: Varför åtalade man honom icke? Fick han brevet av Nikolajev?

Den nuvarande processen är ingen ny process. Det är bara en förbättrad upplaga av processen i januari 1935. Men jag ber om förlåtelse, säger plötsligt Trotskij, nu har jag hållit på att glömma ett av de viktigaste kapitlen. Efter processen med Sinovjev och Kamenev kom det en tredje process. Icke mot mig men mot chefen för GPU i Leningrad, Medved. Han och flera andra högre partifunktionärer blev dömda till flera års fängelse. Medved blev anklagad för att ha vetat om attentatet men icke förhindrat det. Han svarade, som alla anklagade i de politiska processerna, ja till allt. Den enda förklaringen till denna process är att Medvedev hade fått i uppdrag att arrangera ett attentat. Men detta skulle icke komma till utförande. Men på den punkten klickade det. Annars är det oförklarligt hur Nikolajev kunnat komma in till Kirov.

Den 16 januari 1935 skrev jag i Bulletinen, att det skulle vara felaktigt att tro, att Stalin icke skulle försöka att påbörja oss en ny affär konstruerad av GPU-agenter. I ett brev till en av mina vänner skrev jag, att nu börjar den period, då man blandar samman politisk opposition med kriminella förbrytelser. Jag tog icke fel, Trotskij ler ironiskt och håller fram en morgontidning med referat från processen. Nu har man förberett sig i två år, men man har icke funnit något annat än Kirov-affären att bygga på. Man kommer bara dragande med nya vittnen och nya komplikationer. Nu har jag icke bara organiserat attentatet, nu har jag också haft förbindelser med Gestapo. Men tycker ni icke, att det är konstigt, att jag med en så mäktig bundsförvant som Gestapo på ett och ett halft år icke kunnat organisera ett nytt attentat, så att icke G. P. U. skulle behöva gripa till Kirov-affären igen?

Men varför denna nya process? Jag skrev att den skulle komma. Människorna i Sovjet äro icke dummare än andra. Det var många som sade, att Sinovjev och Kamenev voro oskyldiga och att det som sagts om Trotskij var vrövel [=struntprat]. Detta har också kommit till Stalins

¹ Namnet brukar skrivas Skujeneck

öron. Enligt vad jag har hört, har Krupskaja, Lenins änka, och en rad gamla bolsjeviker bett för Sinovjev och Kamenev. Därför var det nödvändigt med en ny process för att återupprätta tilliten till ledaren – der Führer. Många av namnen, som nu nämnas, känner jag icke, anar icke vilka de äro. Denna gång är konsuln försvunnen, han spelar ingen roll längre. Däremot ha nya personer dykt upp. Är det icke märkligt, att jag inför alla mina anhängare har tagit avstånd från terrorismen, men dessa skulle jag ha givit i uppdrag att utföra attentat. I Köpenhamn mötte jag icke en enda ryss. Jag skulle i december 1932 ha givit en person i uppdrag att mörda Stalin, men kongressen hölls först 1935. Och där fann man attentatorn löpande omkring med en revolver i fickan. Jag skulle alltså ha väntat i tre år med attentatet...

Detta kallar jag för dumt. Det som TASS meddelar, tyder på att man håller hela världen för narrar. I Oslo har jag icke tagit emot ett enda besök av någon ryss, och jag har icke direkt eller indirekt skrivit ett enda brev till Ryssland. Jag vet vad ett brev från mig betyder för den som får det. Från min yngste son har jag på de två senaste åren icke hört något, vet icke var han finns.

Och detta brev, som jag skulle ha sänt till Dreizer¹ med instruktioner om vad jag ville. Stalin måste ju veta, att jag icke är så dum, att jag ger skriftlig order om att han skall mördas. Herrar förfalskare arbeta lite för grovt. De förakta världsoptionen litet för mycket, det är helt enkelt lögn man opererar med här.

Jag har alltid stått för vad jag menar. Jag har sagt öppet ifrån. Hade jag velat bruka individuell terror i Ryssland hade jag sagt det. Men från 1902 till 1936, i ett tredjedels århundrade, har jag bekämpat den individuella terrorn. Jag har tidigare provat fängelse för min politiska uppfattning, och jag hade icke vikit tillbaka för att säga det, om jag varit anhängare av individuell terror.

¹ Brukar stavas Dreitzer

Folkets Dagblad onsdagen den 26 augusti

En avslöjande episod¹

Till redaktionen för Social-Demokraten, Köpenhamn

Högt ärade redaktion!

Jag finner i oslotidningen ”Dagbladet” för den 20 augusti ett utdrag av en av edra artiklar om moskvaprocessen, vari det talas om mitt korta uppehåll i Köpenhamn. Denna artikel som av en händelse blev bekant för mig, tillmäter jag den största betydelse.

Sedan jag läst de första TASS-meddelandena om moskvaanklagelsen i de norska tidningarna, sade jag genast i redaktör Konrad Knudsens (Norska Arbetarpartiet) familjekrets ungefär följande:

Berman-Jorem², som synes vara ett av huvudvittnena mot mig, är för mig alldeles obekant. Det måste vara en av G.P.U:s provokatörer! Men mannen har, tycks det mig, mycket illa valt tiden och platsen för sin påstådda kontakt med mig. Ty just i Köpenhamn fick jag hos en av mina senare avlidna vänner Böggilds, hem meddelandet om Sinovjevs död, vilket likväl efteråt visade sig vara felaktigt. Jag gav då genast i närvaro av några vänner en kort karakteristik över Sinovjev, vari jag påpekade att han 1923-1926 skarpt bekämpade mig och mina vänner, och från 1926 till 1928 närmade sig våra positioner för att från år 1928 till sin (påstådda) död återigen bli min fiende. Men jag sade att vi icke desto mindre är de enda som är kallade att försvara hans minne mot förtalet från stalinpressens sida. Samma tankar upprepade jag samma eller nästa dag inför en större vänkrets. Trots att eder medarbetare endast ur andra hand känner hela episoden, (nämligen av den nu avlidna Böggild) återger han den med förträfflig noggrannhet. Den slutsats sin den för mig obekante artikelförfattaren drar av denna episod är förintande för Berman-Jorems vittnesbörd. Också till en levande Sinovjev kunde jag i november 1932 icke sända några politiska förtroendeuppdrag, ty jag betraktade honom som politisk motståndare, och ännu mindre till en Sinovjev som jag just under mitt korta uppehåll i Köpenhamn ansåg som en nyss avliden motståndare.

Man kan ytterligare tillägga att alla vänner – med undantag av Böggild – som var närvarande vid mina två korta minnestal över Sinovjev, är i livet och alldeles säkert är redo att avlägga vittnesbörd.

Jag kan bara försäkra såväl edra läsare som den offentliga opinionen, att alla andra vittnesutsagor och bekännelser ingalunda är byggda på säker grundval. Jag hoppas inom den närmaste framtiden kunna bevis detta på grundval av dokument – och med hjälp av frivilliga – icke avpressade – vittnesutsagor, och därigenom fullständigt söndermala G.P.U:s skändliga hopkok.

I det jag på förhand tackar eder för offentliggörandet av detta brev, tecknar jag med största högaktning

Leo Trotskij

(22 augusti 1936)

¹ Detta brev nedtecknades den 22 augusti och skickades till danska tidningen *Social-Demokraten* som dock inte publicerade det. Däremot publicerades det av det svenska *Folkets Dagblad*. Rubriken ”En avslöjande episod” är dock inte från *Folkets Dagblad* (där brevet publicerades ihop med nästa text, ”Sensationell förklaring av Leo Trotskij”), utan det är den rubrik det givits i *Writings of Leon Trotsky 1935–36*.

² Namnet brukar skrivas Berman-Jurin

Folkets Dagblad onsdagen den 26 augusti

Sensationell förklaring av Leo Trotskij.¹

Har aldrig träffat Berman-Jorem²

Åberopar danska vittnen, vill ha dansk och norsk rättegång.

Från Leo Trotskij har Folkets Dagblad mottagit nedanstående uppseendeväckande brev som vi – då vi utförligt återgivit den andra partens telegram från den makabra rättegången i Moskva – inte vill neka plats:

Bekännelserna.

De världsbekanta politikerna Sinovjev, Kamenev och andras ”bekännelser” utgör genom sitt innehåll och sin ton en krass bekräftelse på min första förklaring den 19 augusti, att de anklagade i verkligheten är åklagare. Vid den första rättegången den 15 januari 1935 anklagades Sinovjev och Kamenev som Kirovmordets moraliska upphovsmän och de förklarade sig då skyldiga som enbart moraliska upphovsmän till Kirovmordet. Nu anklagas de som direkta organisatörer av samma terrorakt och förberedandet av andra, samt förklarar sig med samma framtvungade beredvillighet som sådana. Ingen av dem säger emellertid ett enda ord om huruvida han över huvud taget stått i något konkret förhållande till attentatören Nikolajev och i så fall i vilket som vilka medhjälpare han betjänat sig av, på vilken plats, vid vilken tid och med vilka sammankomster ägt rum etc., etc. Allmänne åklagaren å sin sida undviker omsorgsfullt att besvara anklagade och vittnen med sådana frågor. Sinovjevs, Kamenevs och de andras förklaringar låter som ledande artiklar ur ”Pravda” och ”Izvestija”, vilkas mest betydande redaktörer (Bucharin, Radek) för övrigt beskylls för att ha vetat om terrorakterna. Man kan, och det med rätta, moraliskt värdesätta dessa medvetet falska självbeskyllningar, vilka egentligen utgör en anklagelse mot en annan person – nämligen undertecknad – så som de förtjänar [<-xxx måste vara felöversatt xxx]. Men man får därvid icke förlora ur sikte att dessa 100-procentiga bekännelser, som är rent formella, och icke uppvisar något konkret innehåll, i dessa olyckliga anklagades mun är ett medel att säga den offentliga opinionen: allt är lögn och förfalskning.

Betingelserna för mitt uppehåll i Köpenhamn

Utom den för mig obekante Berman-Jorem förklarar den för mig lika okände Fritz David, att han från mig i Köpenhamn skulle ha mottagit instruktioner för terroristiska handlingar. Dessa vittnen bevisar genom sina utsagor att de icke har en aning om villkoren för mitt uppehåll i Köpenhamn. Jag kom dit med fyra unga vänner direkt från Prinkipo. Då detta var min första resa till Västeuropa efter sextonårigt avbrott, så bör därjämte vänner från Tyskland, Holland, Belgien, Frankrike, Norge och andra länder – icke mindre än 30 à 40 personer – medräknas, utom de danska värdarna å ena sidan och de många journalisterna, fotograferna, filmmännen o.s.v. å den andra. De unga männen var angelägna om min säkerhet, huruvida med rätt eller orätt må lämnas därhän. Till mitt arbetsrum man icke få tillträde annat än genom ett annat rum, där alltid 4, 5 à 6 eller ännu flera vänner höll vakt. Det är således uteslutet att någon kunde besöka mig, vars identitet icke fastställts av flera nu i Västeuropa levande vänner. Varje normal domstol hade således haft den fullständiga möjligheten att genom vittnesutsagor pröva vad som påstås av de två G-P.U.-agenterna, vilka säger sig ha erhållit de terroristiska instruktionerna av mig i Köpenhamn, och övertyga sig om deras fullständiga ohållbarhet.

¹ Nedtecknat 23 augusti 1936

² Namnet brukar skrivas Berman-Jurin

Min son Leon Sedov

Alla de terrorister, som påstås ha skickats av mig från utlandet, åberopar sig på min son, Leon Sedov, på sin tid student i Berlin, men nu bosatt i Paris, där han nyss tagit sin examina vid Sorbonne. Av dessa genom TASS omsorgsfullt sållade utsagor framgår med tydlighet att "terroristerna" skulle ha utvalts av min son och att endast två av dem skulle ha kommit i direkt beröring med mig i Köpenhamn. Det framgår därunder att jag genom en ung student skulle ha givit uppmaningar till terrorhandlingar åt för mig obekanta personer, vilket i och för sig är en absurditet. Jag förklarar nödvändigheten att begagna sig av denna absurditet därigenom, att G.P.U:s provokatörer hade lättare att närma sig en student vid högskolan i Berlin eller åtminstone uppsöka honom, än vad fallet var beträffande mig. Därvid försöker man också att kompromettera den unge mannen inför de franska myndigheterna. Varje person, som är i stånd att tänka en politisk tanke, borde själv kunna bilda sig ett omdöme över denna punkt. Anklagelserna beträffande mina påstådda förbindelser med Gestapo är i all sin fräckhet så klumpiga och enfaldiga att de icke behöver vederläggas.

Ett oavhängigt domstolsförfarande

Dessa meddelanden ha endast provisorisk karaktär. Jag är nu i färd med att bearbeta hela materialet ur juridisk och politisk synpunkt i form av en broschyr. Jag är emellertid beredd att svara världspressen på alla speciella frågor som rör mig. Det bästa vore enligt min mening, om det förslag som den konservativa norska tidningen "Morgonbladet" framlade den 21 augusti – att låta en oberoende norsk domstol undersöka de anklagelser som sovjetmyndigheterna framkastar mot mig – förverkligades så snart som möjligt. Naturligtvis är jag också beredd att inställa mig inför en dansk domstol för att avlägga räkenskap för mina handlingar på dansk mark. Ett fritt och öppet rättegångsförfarande vore här av historisk betydelse – icke för min skull, utan för sakens skull.

Hönefoss den 23 augusti 1936

Leo Trotskij

Folkets Dagblad tisdagen den 25 augusti

Trotsky om domen¹

”Den definitiva tillintetgörelsen av det gamla bolsjevikpartiet.”

Oslo, måndag (TT)

Trotsky har för Norsk Telegrambyrå gjort följande uttalande om domen i Moskvaprocessen: Dödsstraffen var ju oundgängliga. Den andra Kirovprocessen mot Sinovjev och de andra har ju kommit till stånd av den orsaken att ingen politiskt tänkande hade trott på äktheten av beskyllningarna i den första processen i januari 1935. Det existerar et motsatsförhållande, i det man tvingat fram de s.k. erkännandena av de anklagade genom att lova dem att de skulle få behålla livet. Regeringen kommer säkert icke att känna sig hämmad av detta motsatsförhållande. Ingen kan nämligen kontrollera om GPU:s obekanta spioner Berman & consortes verkligen blivit arkebuserade eller om de fortfar med sitt arbete under andra namn. Ingen vet idag, om de fjorton, som blev dömda till döden tillsammans med attentatsmannen Nikolajev, verkligen allesammans arkebuserats, men det som synes långt viktigare politiskt sett är frågan om Sinovjevs, Kamenevs och de andra gamla bolsjevikernas öde. Regeringen kommer även för deras vidkommande knappast att känna sig bunden av GPU:s löften. Regeringen kan endast göra två saker med de dömda: antingen verkligen arkebusera dem och därmed lämna bevis för äktheten av deras anklagelse mot sig själva, eller ändra dödsstraffen till livstids fängelse och släppa dem senare. Regeringen kommer säkert att träffa sitt val med hänsynstagande till det intryck, som processen och själva domen gör i hela världen.

Tomskij och Sokolonikov berövade sig själva livet. På detta sätt visade de att de icke önskade påtaga sig skulden och smutskasta sig själva. Deras handlingssätt måste säkert ha gjort ett djupt intryck också på de makthavande i Sovjet-Unionen och kommer sålunda att utgöra en viktig faktor i det definitiva avgörandet som träffas av regeringen.

Om Tomskijs självmord förklarar Trotsky, att det är ett logiskt led i Moskvaprocessernas kedja: Tomskij var en av de starkaste personligheterna i Sovjet-Unionen och av de största gestalter som ryska proletariatet frambragt ur sina egna led. Det bolsjevikiska partiets politiska byrå hade som bekant från början följande sammansättning: Lenin, Trotsky, Sinovjev, Kamenev, Rykov, Tomskij och Stalin. Lenin är död och de övriga fem är anklagade som terrorister och för att ha sammansvurit sig mot den sovjetstat de själva bildat. Den politiska avsikten med processen är den definitiva tillintetgörelsen av det gamla bolsjevikpartiet, dess traditioner och program. Tomskijs självmord avslutar därför en hel historisk epok och öppnar en ny.

¹ Uttalandet gjordes till NTB, Norska telegrambyrån, den 24 augusti 1936

Ur *Arbetaren* 26 augusti 1936

”Massakern fullbordad: Den anklagade V. Olberg G.P.U.-agent?”

Brev till danska Social-Demokraten

22 augusti 1936

– I början av 1930 sökte jag efter en sekreterare, som förstod ryska. Min tyske vän, Franz Pfemfert, en radikal skriftställare, som nu livnär sig som fotograf i Karlsbad, och hans hustru, vilken översatt mina ”Minnen” till tyska, mottog en ansökan från en lettisk medborgare vid namn V. Olberg, som ville komma till Prinkipo, som min sekreterare. Pfemferts inbjödo Olberg till sitt hem, för att komma underfund med vad för slags människa han var. Den 1 april 1930 skrev Pfemfert till mig. ”Olberg gör det mest otillfredsställande och opålitliga intryck.” Brevet meddelar därefter att Olberg, som tidigare varit stalinist, förklarar, att han just bytt uppfattning och anslutit sig till oppositionen, varpå han ställt en mängd indiskreta frågor om den ryska oppositionen, om Trotskij och hans livsföring. ”Vi få icke”, fortsätter Pfemfert i detta brev, ”undervärdera Stalinklicken.” Den kommer inte att underlåta något för att söka få in spioner i våra led. Det är möjligt att Olberg nu är mera journalist, än agent för Stalin. Men han är en hysterisk, arrogant och taktlös typ. Edert hem är ingen plats för Olberg, ty han skulle under loppet av 24 timmar bli en outhärdlig börda för er. Möjligtvis, nej, säkert också för framtiden. Han skulle använda sitt besök hos er, för att ”skriva” eller rapportera till G.P.U.” I ett brev av den 2 april skrev Pfemfert. ”Vi voro förskräckta, när vi hörde att Olberg skulle besöka er”. I brevet betecknas Olberg som en degenererad och korrumpad typ.

Efter sådana ”rekommendationer”, slutar Trotskij, var det inte längre fråga om att anställa Olberg som min sekreterare. Han försvann totalt ur mitt minne tills det nu meddelades, att jag skulle ha instruerat honom att resa till Moskva för att mörda Stalin. Allt vad jag vet om denne man är beskrivningen i dessa två brev. Det faktum att G.P.U. inte kan hitta bättre vittnen mot mig, kastar ett skarpt ljus över hela processen. Jag hoppas att inom loppet av den närmaste tiden också kunna skaffa upplysningar om andra vittnen.

Ur *Moskvaprocessen: Rättvisa eller justitiemord. En granskning av processmaterialet*, Stockholm 1936, s. 44–47¹

Svar på frågor från Kommittén för rättvisa och sanning

23 augusti 1936

I. Genom beslutet av Sovjet-Unionens centrala exekutivkommitté av den 20 februari 1932 förklarades jag förlustig mitt medborgarskap. Jag svarade med ett ”öppet brev till Centrala Exekutivkommitténs presidium”. Detta brev (av den 1 mars 1932) offentliggjordes först i ”Oppositionens bulletin” i Berlin i mars 1932. I detta ”öppna brev” heter det: ”Man borde äntligen följa Lenins sista energiska råd och avlägsna (avsätta) Stalin.”

Detta vid den tiden på alla civiliserade språk publicerade brev betecknades vid processen som ett ”hemligt dokument” och tolkades som direktiv om mord på Stalin. Det är otroligt, men sant!

II. Av de 16 arkebuserade kände jag personligen alla utom Olberg, Berman-Jurin, Fritz David, M. Lurie och N. Lurie.

Olberg skrev i januari-juli 1930 tolv brev till mig från Berlin, liksom också många andra för mig okända äldre och yngre marxister, och även icke-marxister, från alla världsdelar. Jag besvarade alltid alla brev, även de obetydliga.

(Undantag gör jag endast när det gäller vansinniga, autografsamlare och pietister, som hyser oro för min själ.)

Olbergs brev till mig och även avskrifterna av mina svar till honom har jag nu funnit allesamman. De hänför sig nästan uteslutande till Tysklands kommunistiska parti, Hitler-faran, vänsteroppositionen o. s. v. (Denna brevväxling kan när som helst framläggas för varje domstol.)

Herr Pfemferts och hans frus varningsbrev (av den 1 och 2 april 1930) finns i original hos mig.

Sedan dess har jag glömt bort Olberg, även till namnet. Först under Moskvaprocessen var det en ung vän som gjorde mig uppmärksam på att han vid ordnandet av mina gamla papper lagt märke till detta namn. På detta sätt kom jag på ovannämnda brev.

Berman, David och herrarna Lurie har jag aldrig hört talas om före processen, ännu mindre sammanträffat med dem. Vad beträffar de påstådda besöken i Köpenhamn torde det bli nödvändigt att jag skriver ännu utförligare därom, ty hela Köpenhamnsepisoden (den viktigaste!) är ett högst olyckligt påhitt av förfalskarna inom G. P. U. Varenda detalj kan vederläggas oåterkalleligt!

Vad Dreizer beträffar, så sade mig det namnet först ingenting. Men min hustru kom ihåg att en officer med detta namn verkligen befann sig bland de officerare, som under några veckor frivilligt bevakade min privatbostad, sedan jag i november 1927 lämnat Kreml. År 1928 ”kapitulerade” Dreizer med en mycket fientlig udd mot mig. Därefter försvann han fullständigt från min horisont och även ur mitt minne. Från utlandet har jag aldrig skrivit till honom, inte en enda rad — och över huvud taget icke haft någon förbindelse med honom.

III. Självklart är min son beredd att uppträda som vittne inför domstolen. Hans eventuella uttalanden är av största vikt. Det är tillräckligt att nämna att min son aldrig har varit i Köpen-

¹ Hela skriften finns på marxistarkivet: [Moskvaprocessen. Rättvisa eller justitiemord?](#)

hamn. Att han i november 1932 under mitt och min hustrus uppehåll i Köpenhamn (vi tillbragte 9 dagar där!) befann sig i Berlin, kan ovederläggligt bevisas.

IV. Av de arkebuserade kände jag väl eller tämligen väl: Sinovjev, Kamenev, Jevdokimov, Bakajev ("sinovjevisterna"), Smirnov, Ter-Vaganjan, Mratsjkovskij (f. d. "trotskister"), vilka emellertid kapitulerat redan 1928-1929 och offentligt uppträtt mot mig.

V. Mindre väl kände jag Reingold ("sinovjevist"), Pikel och Golzman har jag sett ett par gånger. Pikel var en tid "sinovjevist". Ingen hyste förtroende för honom. Jag hade ingen förbindelse med honom. Golzman hörde över huvud taget icke till oppositionen. Om jag minns rätt, "sympatiserade" han med den, som många av de lägre statstjänstemännen under dessa år. Jag såg honom i livet ett par tre gånger. Det är möjligt, ja t. o. m. sannolikt, att han i januari 1928 besökte oss i vårt hem i Moskva — liksom hundratals andra "liberala" sovjet-tjänstemän, för att ta avsked av mig och min hustru före vår förvisning till Centralasien.

Sedan dess har jag i varje fall aldrig sett till honom och har inte heller någonsin stått i skriftlig förbindelse med honom.

Om hans vistelse i Berlin kan jag ingenting upplysa.

Under de åren (1930–1933) — "kollektiviseringens" år — fanns det ganska många missnöjda sovjet-tjänstemän, som under sin vistelse i utlandet lämnade tämligen fritt lopp åt sina kritiska uttalanden, åtminstone mellan fyra väggar. Mina meningsvänner i Europas olika länder samlade ihop dylika "kritiska uttalanden" för att ställa dem till mitt förfogande. Av detta material gjorde jag artiklar för "Ryska Bulletinen" o. s. v. Också min son skickade under sin vistelse i Berlin flera gånger till mig sådana brev. Man kan finna dem allesammans publicerade i "Ryska Bulletinen". De är av största intresse för att lära känna den politiska sinnesförfattningen både hos mig, hos min son och hos hans tillfälliga besökare från Sovjet-Unionen. Har min son i detta sammanhang nämnt namnet Golzman för mig? Jag minns det inte och inte min hustru heller. Det är möjligt att vår son i detta liksom i andra fall över huvud taget icke angivit sin källa, ty min brevväxling är aldrig säker för beslag och de "kritiska" personerna från Sovjet-Unionen riskerar ju ganska mycket. För övrigt hade namnet Golzman icke sagt mig mycket.

VI. Jag minns ganska väl att min son en gång träffade Smirnov på en gata i Berlin — helt och hållet oväntat för båda parterna. Smirnov stod mig tämligen nära ända till år 1929, närmare än alla de övriga anklagade. Han var ärlig och uppriktig, hängiven idén, men icke självständig och en smula lättfärdig. Han behövde någon att hålla sig till. Efter min utvisning avlade han syndabekännelse (skarp mot mig) och blev i pressen betecknad som politiskt död. Under kollektiviseringens år syntes han ännu en gång som så många andra ha råkat i en halvt oppositionell stämning. I denna sinnesförfattning var han då han träffade min son. Han berättade åtskilligt om de oppositionella vännerna, om tendenserna i Sovjet-Unionen, om motsättningarna inom byråkratin och annat. (Om allt detta kan man läsa närmare i "Ryska Bulletinen".) Att min son, som då var 24 år gammal, skulle ha kunnat ge denne gamle, brutne man "terroristiska direktiv", är det klumpigaste vanvett!

Publicerat i norska tidningen *Sørlandet* 28.8 1936. Översättning (från norska): *Martin Fahlgren*

Ett svar till Scharffenberg¹

Herr Scharffenbergs förslag om att jag skulle inställa mig till Moskvarättegången, som f ö redan fått sin fatala avslutning – för att berätta sanningen på samma sätt som Dimitrov skall ha gjort i rättegången om Riksdagshusbranden förefaller mig vara mer patetiskt än genomförbart. Dimitrov reste inte till rättegången i Tyskland för att avslöja lögnen. Han arresterades i Tyskland. Det var inte Dimitrov, utan Torgler som frivilligt inställde sig till myndigheternas förfogande. Och alla betecknade honom som en förrädare, redan innan han avslöjade sig som en förrädare. Dimitrov imponerade med sitt mod, inte med sina faktiska vittnesmål, för i fångenskap kunde han bidra med mycket lite för att avslöja den nationalsocialistiska sammansvärjningen. Det gjordes mycket mer för att avslöja det hela från utlandet: de anklagade hade sovjetregeringen i ryggen.

I Moskva-affären har sovjetregeringen avvisat varje intervention från socialistiska och fackliga representanter. Den måste avsluta affären så snabbt och så radikalt som möjligt. Mitt ”uppträdande” i rättssalen – om detta överhuvudtaget vore möjligt – skulle under dessa betingelser bara betyda att jag, bunden till händer och fötter, utlämnade mig till dem som sammansvurit sig mot världsoptionen.

Vari består då mina bevis mot detta oerhörda hopkok från Moskva? Däri att hela min verksamhet, min korrespondens och mina personliga förbindelser återges minutiöst i mina arkiv, så att varje jurist, varje psykolog och varje politiskt tänkande människa på grundval av kontinuiteten i de tankar, som jag uttryckt såväl offentligt som privat, måste komma till slutsatsen att hela mitt hela mitt väsen inte bara står främmande inför varje förbindelse med Gestapo utan också varje slags individuell terror. Hundratals av gamla och unga mellan- och västeuropeiska vänner upprätthöll under denna tid nära förbindelser med mig. – Många av dem bodde veckor, månader, ja årsvis i mitt hus. Deras vittnesmål kommer att vara av avgörande betydelse för avslöjandet av det brottsliga hopkoket.

Tror Scharffenberg att jag i Moskva skulle få möjlighet att kalla dessa vittnen inför rätten och göra mina dokument kända för offentligheten? De olyckliga anklagade har ju via sina överenskommelser med statsåklagaren om hur de skulle uppträda inför rätta tvingats att avstå från all juridisk assistans, eftersom varje halvt om halvt oberoende försvarsadvokat skulle bli till en oöverbärlig katastrof för såväl de anklagande som de självanklagande.

Hur kan man under dessa förhållanden tro att jag i Moskva kunde bidra det allra minsta till att saken klarades upp? Enligt min mening är det rättsmyndigheterna i de land, där jag påstås ha anstiftat förbrytelse, som är skyldiga att stämma mig inför rätta. Jag kräver inget annat. Sovjetregeringen har alla möjligheter till att leverera bevis för min skuld – om den inte fruktar offentlighetens ljus.

Herr Scharffenberg menar att äran står över livet. Ingen har någonsin behövt påminna mig om detta. De vederbörandes politiska ära – också min, försåvitt man betraktar mig som en av de drabbade – kan bara försvaras med sanningen. Men som varje politiskt tänkande förstår är det nu fullständigt uteslutet att kunna hjälpa sanningen att segra i Moskva. De som är bekymrade över sanningen kan hjälpa mig att grundligt avslöja Moskva-hopkokets verkliga karaktär. Inte av hänsyn till mig, utan av hänsyn till saken.

¹ Skrivet 24 augusti 1936

Ur *Arbetaren* / *Folkets Dagblad* 26 augusti 1936

Pressmeddelande

25 augusti 1936

Alla de sexton som blevo dömda i Moskvaprocessen ha avrättats. Det var intet annat att göra för åklagarna. I händelse av benådning kunde en eller annan ha rivit hela det nät i stycken som spunnits av G. P. U. Nu äro både de, som anklagade sig själva, och de, som spionerat, bringade till evig tystnad. Mig söker man utpeka som huvudman, men jag lever och framställer krav på att man inleder rättslig undersökning mot mig. Min terroristiska verksamhet skulle enligt åtalen särskilt ha bedrivits från Danmark, Frankrike och Norge. De förbrytelser jag anklagas för äro straffbara i dessa länder. Jag framställer därför krav på att det företages rättsliga åtgärder mot mig. Det är min plikt att avslöja en av de största förbrytelserna i världshistorien.

Bilaga: Utdrag ur Deutschers *Den förvisade profeten*

[Noterna avlägsnade – Red]

Hur beklämmande processen och avrättningarna än var, väckte de till liv en förnyad stridsanda hos Trotskij. Han var fast besluten att möta utmaningen med hela den samlade kraft och självkänsla som han en gång visat prov på under inbördeskrigets första stora drabbningar. Han hade varit den huvudanklagade i processen mot Zinovjev och Kamenev, och han visste att det skulle komma nya rättegångar, där han skulle påtvingas den ännu tyngre bördan av ännu groteskare anklagelser. Han kämpade för sitt liv och sin heder, för sina ännu levande barn, för alla de dömda gammalbolsjevikers värdighet som inte hade någon möjlighet att försvara sig. Han pekade på processens alla absurditeter och självmotsägelser. Han gjorde sitt yttersta för att avslöja dess förfälskningar och skingra dess mysterier. Han visste att han stod ensam mot Stalins enorma makt och de horder av propagandister som tjänade den. Men han hade åtminstone frihet att yttra sig och att organisera sina motattacker, och han beslöt att utnyttja den friheten till det yttersta. På processens andra dag lät han sig utförligt intervjuas av *Arbeiderbladet* som nästa dag, den 21 augusti, under rubriken 'Trotskij säger att Moskvas anklagelser är falska' publicerade intervjun på sin förstasida och inte lät sin läsekrets sväva i okunnighet om tidningens partitagande för Trotskij. Han gjorde uttalanden för amerikanska, engelska och franska nyhetsbyråer och för en mängd journalister som hastigt farit till Oslo. Han stod i stridens mitt, och det var bråttom. Han var tvungen att tillbakavisa Stalins anklagelser innan mänsklighetens häpnad och upprördhet avtrubbat dess förmåga att fatta det som hände. Det enda han behövde var friheten att försvara sig själv.

Plötsligt och försåtligt berövades han den friheten, och de som berövade honom den var samma personer, som nyligen lovat honom sin vänskap och hedrat honom och berömt sig av att ha givit honom en fristad. Den 26 augusti, dagen efter Moskvaprocessens slut, fick han besök av två poliskommissarier som på justitieministerns order meddelade honom att han brutit mot de regler som gällde för hans vistelse i landet. De bad honom underteckna en förbindelse att han i framtiden skulle avstå från alla inblandningar, 'direkta eller indirekta, muntliga eller skriftliga, i andra länders aktuella politiska angelägenheter', och att han som författare skulle 'strikt begränsa sin verksamhet till historiska arbeten och allmänt teoretiska utläggningar, som inte riktade sig mot något enskilt land'. Kravet lät som ett skämt. Hur skulle han kunna undvika att yttra sig om 'andra länders aktuella politiska angelägenheter' just nu, när Stalin anklagat honom för att vara bundsförvant med Hitler och ledare för en liga sabotörer och lönnmördare? Hur skulle han kunna begränsa sig till 'teoretiska utläggningar, som inte riktade sig mot något enskilt land'!? Hans tystnad skulle bara understryka de falska anklagelser som Stalin nu basunerade ut över världen. Han vägrade absolut att underteckna förbindelsen. Polisen satte honom då i husarrest, ställde vakter utanför dörrarna till hans rum och förbjöd honom att yttra sig offentligt.

Vad låg bakom norska regeringens plötsliga attitydförändring? Den 29 augusti överlämnade sovjetambassadören i Oslo, Jakubovitj, en formell not med krav om att Trotskij skulle utvisas. Notens hävdade att Trotskij använde Norge som 'bas för sin konspiration'. Den hänvisade till domarna som fällts av högsta domstolen i Moskva. Och den slutade med ett knappt förtäckt hot: 'Sovjetregeringen önskar göra klart att ett fortsatt uppehållstillstånd för Trotskij ... kommer att ... skada de vänskapliga relationerna mellan Sovjetunionen och Norge och bryta mot ... reglerna för all mellanfolklig samvaro.' Detta hände tre dagar efter det att Trotskij satts i husarrest, en omständighet som tillät Trygve Lie att bestämt påpeka, att ingripandet mot Trotskij inte berott på den sovjetiska framställningen. Sovjetambassadören hade emellertid, redan några dagar tidigare, i en muntlig *démarche* krävt Trotskijs utvisning. 'Svårigheten, att bestämma exakt datum för sovjetambassadörens första begäran om att vi skulle vägra Trotskij

asyl,' skriver Koht, 'beror på att begäran framställdes muntligt och inte tycks finnas registrerad någonstans. Jag var, vid det tillfället, inte själv i Oslo utan på resa i mitt valdistrikt i norr, och utrikesminister Trygve Lie fungerade som min ställföreträdare.' Men faktum är att ambassadören besökte Trygve Lie strax efter det att *Arbeiderbladet* publicerat sin intervju med Trotskij om Moskva-processen, och det är otänkbart, att han inte då skulle ha protesterat mot att intervjun tryckts i regeringspartiets tidning och begärt Trotskijs utvisning. Oslo surrade av rykten om, att han också hotat att bryta handelsförbindelserna med Norge, och att rederierna och fiskeindustrin uppmanat regeringen att inte gå emot deras intressen under en period av lågkonjunktur och arbetslöshet. 'Mina regeringskolleger var rädda för ekonomiska sanktioner,' säger Koht, 'trots att ryssarna ingenting sagt om att de tänkte genomföra några sådana. Jag trodde inte de skulle bojkotta oss kommersiellt, och jag ansåg att vår handel med Ryssland – det var i huvudsak sill vi exporterade – hur som helst inte var så stor, att vi behövde vara oroliga. Jag motsatte mig därför förslaget om en internering av Trotskij. Men jag röstades ned av mina kolleger i ministären.'

Ministrarna fruktade en brytning med Ryssland och ett valnederlag som följd av denna komplikation. Trots att de visste att påståendena om att Trotskij använde Norge som bas för terroristisk verksamhet var falska, och trots att de sagt just det i svaret på den ryska noten, gav de därför efter för påtryckningarna. Men de kunde inte utvisa Trotskij, ty inget annat land ville ta emot honom. De kunde heller inte överlämna honom till sovjetregeringen, som inte begärt att få honom utlämnad, trots att Trotskij utmanat Stalin på just den punkten. (En sådan begäran skulle ha gjort det nödvändigt för en norsk domstol att ta upp fallet till behandling, och då skulle Trotskij haft möjlighet att tillbakavisa anklagelserna.) Eftersom ministrarna inte vågade reta Moskva, genom att låta Trotskij försvarstala offentligt, beslöt de att internera honom. Men deras demokratiska samvete och deras ministervärdighet tillät dem inte att erkänna, att de gav efter för hotelser och inte i sitt eget land kunde ge fristad åt en person, som de visste var oskyldig och som de prisat för hans storhet. De tvingades därför sätta hans skuldlöshet i fråga. De vågade inte ta upp Vysjinskijs anklagelser, ty även om de saknade mod att stå för sanningen, var de heller inte djärva nog att ta sådana falskriker för god vara. De var små människor som bara kunde komma med små lögnar. De beslöt att anklaga Trotskij för att missbrukat deras förtroende genom att kritisera främmande regeringar och vara engagerad i Fjärde Internationalen, trots att de visste och medgav, att ingen av dessa aktiviteter var olaglig. Sedan försökte de få fram bevis på hans förseelser. Men var skulle de hitta dem? I en domstolslokal i Oslo satt Quislings män och viftade med de pappersark som de lagt beslag på i Knudsens hem och som bl.a. var en utskrift av Trotskijs artikel 'Den franska revolutionen har börjat'. Hade han inte här angripit den franska folkfronten och Blums ministär? Var inte det en verksamhet 'riktad mot vänligt sinnad nation'? Artikeln var emellertid varken hemlig eller olaglig. Den hade stått tryckt i amerikanska *Nation* och i två små trotskisttidningar, *Verité* och *Unser Wort*, och arbetarpartiets ministrar kunde heller inte så gärna använda sig av papper som stulits från Trotskijs skrivbord av Quislings män. Justitieministern hade i sitt arkiv polisrapporterna om Trotskijs kontakter med Fjärde Internationalen. Men regeringen hade betraktat de kontakterna som självklara, och den hade ignorerat rapporterna så sent som i juni, när den utan vidare förlängt hans uppehållstillstånd. Vart de än vände sig, kunde de inte hitta några respektabla skäl för att vägra honom asyl.

Men en vägran var de tvungna att prestera, även om rättsunderlaget för den skulle vara ett fuskverk. Allt eftersom tiden gick och Moskvas vrede blev mer och mer högljudd, blev de allt räddare för att deras små intressen och små anseenden skulle klämmas sönder mellan giganternas sköldar, och de förbannade den stund när de lovat denna jätte tillträde till sitt land. Men han var i deras våld, och det stod dem fritt att göra honom till sin fånge. De gjorde det fumligt, ty de skämdes över att ha blivit Stalins medbrottslingar. Men, för att citera en norsk

författare, 'dåligt samvete och skamkänsla förvandlar inte ofta en missdådare till botgörare ... han måste skaffa sig ett tänkt försvar för sina illgärningar. Och det är inte ovanligt att missdådaren börjar hata sitt offer.' Och ministrarnas egenkärlek hade närts så enormt, när de varit värddar för 'Lenins närmaste medarbetare', att de blev tvära och småsinta i rollen som hans fångvaktare.

Den 28 augusti infann sig Trotskij med poliseskort i rätten i Oslo för att en andra gång vittna i affären med Quislings män. Han upptäckte genast att han var där som anklagad snarare än som vittne. Quislings män hävdade, att de avslöjat hans 'illojala' beteende i Norge, och domaren utsatte honom för ett närgånget förhör. Hade han under uppehållet i Norge brevväxlat med sina kamrater i utlandet? Hade han givit dem politiska direktiv? Hade han i sina artiklar kritiserat någon utländsk regering? Trotskij svarade jakande på frågorna, trots att de inte hade något juridiskt samband med det fall som domstolen hade att ta ställning till, och som gällde om de anklagade gjort sig skyldiga till bedrägeri och stöld genom att förkläda sig till poliser och bryta sig in i Knudsens hus. Domaren förklarade därefter att Trotskij själv bevisat att han brutit mot reglerna för sin vistelse i landet. Trotskij svarade, att han aldrig lovat att avstå från att uttrycka sina åsikter och brevväxla med sina kamrater, och att han var beredd att genast bevisa att han inte bedrivit någon olaglig eller konspiratorisk verksamhet. I det ögonblicket avbröt domaren honom och bad honom lämna vittnesbåset.

Polisen körde honom direkt från domstolen till justitieministeriet där ministern, omgiven av dignitärer, myndigt bad honom att ögonblickligen underteckna följande deklARATION:

"Jag, Leo Trotskij, förklarar härmed att jag, min hustru samt mina sekreterare ej skola, under tiden för vår vistelse i Norge, bedriva någon politisk verksamhet riktad mot nationer med vilka Norge har vänskapliga förbindelser. Jag förklarar vidare, att jag skall bo på sådan plats, som regeringen finner skäl att utvälja eller godkänna ... att jag, min hustru samt mina sekreterare på intet sätt skola ... taga befattning med politiska frågor av dagsaktuellt intresse i Norge eller utomlands ... att jag, som författare, skall begränsa min verksamhet till arbeten av historisk, biografisk samt självbiografisk karaktär ... att (mina) ... skrifter av teoretisk natur ... ej skola vara riktade mot någon främmande nations regering. Jag samtycker även till att all post, alla telegram och telefonsamtal, mottagna eller avsända av mig, min hustru eller mina sekreterare, censureras ..."

Tjugo år senare kunde vittnen till denna scen fortfarande minnas glimten av förakt i Trotskijs blick och dånet av hans röst när han vägrade att underteckna pappret. Hur vågade ministern, frågade han, förelägga honom ett så skamligt dokument? Väntade han sig verkligen att en person med Trotskijs förflutna skulle sätta sitt namn under det? Det, ministern begärde av honom, var en fullständig underkastelse och en avsägelse av varje rätt att uttrycka politiska åsikter. Hade han, Trotskij, varit beredd att acceptera sådana villkor, skulle han inte nu ha befunnit sig i landsflykt och inte varit beroende av Norges tvivelaktiga gästfrihet. Trodde sig Trygve Lie mäktig nog att kunna avtvinga honom det som Stalin aldrig kunnat avtvinga honom? Norska regeringen hade vetat vem han var, när den släppt in honom i landet – hur vågade den då begära, att inte ens hans teoretiska skrifter skulle riktas mot någon främmande regering? Hade han någonsin lagt sig i några inre norska angelägenheter – hade de på denna punkt något att kritisera honom för? Ministern medgav att det hade de inte. Trodde de då att han använde Norge som bas för någon terroristisk verksamhet? Nej, svarade Trygve Lie, det trodde regeringen absolut inte. Anklagade de honom för konspiratorisk eller olaglig verksamhet riktad mot främmande regering? Nej, svarade ministern än en gång, det var inte fråga om någon konspiratorisk eller olaglig verksamhet. Det regeringen anklagade Trotskij för, var att han brutit sitt löfte om att avstå från varje form av politisk verksamhet, och beviset på det var hans artikel 'Den franska revolutionen har börjat' och hans förbindelser med Fjärde Internationalen. Trotskij nekade till att ha avgivit något sådant löfte. Ingen kommunist, ingen socialist kan någonsin förbinda sig att avstå från all politisk verksamhet. Vad trodde egent-

ligen ministern att socialism och socialistisk moral var för något? I vilken mening var artikeln om Frankrike mer klandervärd än den intervju för *Arbeiderbladet*, som Trotskij givit Trygve Lie själv, efter det att Lie försäkrat honom att han inte bröt mot uppehållstillståndets regler genom att uttrycka sina politiska åsikter? Och hur vågade regeringen grunda sin anklagelse mot honom på ett dokument införskaffat av nazistiska tjuvar? Lät den sig dirigeras av en Hitler-liga?

Här höjde Trotskij rösten, så den genljöd genom ministeriets förhallar och korridorer: 'Det här är er första kapitulation för nazismen i ert eget land. Den kommer att stå er dyrt. Ni tror ni är säkra och fria nog att kunna behandla en politisk flykting hur som helst. Men den tid är inte avlägsen – kom ihåg det! – när nazisterna skall fördriva er alla från ert land, alla, inklusive er *pantoffel-minister-president*.' Trygve Lie ryckte på axlarna åt den egendomliga profetian.

Men mindre än fyra år senare skulle samma regering fly från Norge och de invaderande nazi-trupperna, och när ministrarna och deras gamle kung Haakon hopkurade stod på stranden och ängsligt inväntade en båt som skulle föra dem till England, mindes de med bävan Trotskij's profetiska ord som nu besannats.

Efter detta möte höll Trygve Lie Trotskij i strängare husarrest, förvisade hans två sekreterare och placerade ut vaktposter i Knudsens hem, för att hindra Trotskij från att tala ens med Knudsen. Genom att beordra dessa försiktighetsåtgärder överskred han sina befogenheter, ty enligt Norges grundlag hade han inte rätt att beröva någon människa friheten, som inte dessförinnan dömts av norsk domstol. Många blev upprörda och protesterade, bland dem även konservativa grupper, så tre dagar efter Trotskij's arrestering fick Lie kungen att underteckna ett beslut som gav utrikesministern extraordinära befogenheter i denna undantagssituation, och den 2 september befallde han att Trotskij och Natalja skulle transporteras från Knudsens hem till Sundby, i Hurum, som låg vid en fjord trettio kilometer söder om Oslo, och där placeras i ett litet hus hyrt för detta ändamål av ministeriet. De bevakades dag och natt och var tvungna att leva samman med tjugo stövelklampande, piprökande och kortspelande poliser. Ingen fick besöka Trotskij, utom hans norske advokat – inte ens hans franske advokat fick tillträde. Han förvägrades fångens vanliga rätt att motionera eller promenera utomhus. Han behövde särskilt tillstånd för att få köpa en tidning, och han var tvungen att få hela sin korrespondens censurerad. Censorn var medlem av Quislings parti, och detsamma gällde för en av de två vaktofficerarna, Jonas Lie, som skulle bli polischef under Quislings tid vid makten. 'Isoleringen av Trotskij var så total,' minns Knudsen, 'att Trygve Lie vid ett flertal tillfällen, även efter det att jag blivit medlem av stortinget, vägrade ge mig tillstånd att fara till Hurum. Först efter mycket om och men och efter långa förseningar fick jag skicka en radio till Trotskij – till en början var han t.o.m. förbjuden att lyssna på radioprogram.'

Allt detta gjordes för att hindra Trotskij från att svara på Stalins anklagelser. Men han gav inte tappt. Han skrev artiklar som i detalj avslöjade rättegången mot Zinovjev och Kamenev, och i brev till sina anhängare och till Ljova gav han dem instruktioner om, hur de skulle propagera mot utrensningarna och hur de skulle samla faktiskt material för att kunna motbevisa varje punkt i Vysjinskijs anklagelseakt. Under protest överlämnade han artiklarna och breven till censorn och väntade sedan otåligt och i veckor på svaren. Inga kom. Utan hans vetskap konfiskerade censorn allt han skrev. Under tiden lyssnade Trotskij och Natalja dagligen på Radio Moskva som dundrade ut sina anklagelser och fick dem att eka som en domedagskakafoni över hela världen. Trotskij undrade, hur många det var, som nu började återhämta sig efter den första häpna chocken och långsamt vänja sig vid att tro det otroliga? Hade inte de väldiga giftmolnen från Moskva redan blåst in över folks tänkande och förgiftat det? Det faktum, att norska regeringen funnit det lämpligt att internera honom, fick ovillkorligen många att vända sig mot honom. Den allmänna åsikten var, att om han verkligen varit oskyldig, skulle hans norska socialistvänner säkert inte ha berövat honom friheten. T.o.m.

hans tystnad tycktes tala mot honom, och hans fiender gjorde stor sak av den. Knappt fjorton dagar efter interneringen skrev Vysjinskij, i *Bolsjevik*, att Trotskij tydligen inte hade något att försvara sig med, eftersom han inte sagt något.

För att komma ur fällan försökte Trotskij inleda en ärekränkingsprocess mot två norska redaktörer, en nazist och en stalinist, som i sina tidningar *Fritt Folk* och *Arbeideren* stött Vysjinskijs anklagelser. Puntervold, Trotskijs norske advokat, lämnade in stämningsansökan den 6 oktober, och domstolen hade redan kallat parterna i målet – fallet skulle upp före månadens slut – när regeringen satte stopp för rättsförberedelserna. Hade den väl internerat Trotskij, för att göra det omöjligt för honom att svara Stalin, kunde den inte nu tillåta honom att använda en domstol som talartribun. Men enligt lagen kunde den heller inte hindra honom från att göra det, ty även förbrytare hade rätt att inför rätta försvara sig mot smädelser och förtal. Men Trygve Lie lät sig inte hejdas av juridiska finesser, och på samma sätt som han, efter interneringen av Trotskij, skaffat sig rätten att genomföra den, fick han den 29 oktober till stånd ännu ett 'provisoriskt kungligt beslut' som meddelade, att 'utlänning internerad enligt bestämmelserna i kungörelsen av den 31 augusti 1936 (Trotskij var den ende utlänning som internerats i enlighet med den kungörelsen) må ej framträda som käreande i norsk domstol utan justitieministeriets medgivande'. Inget 'medgivande' kom naturligtvis från ministeriet, och domstolen förbjöds att ta upp Trotskijs mål mot de två redaktörerna.

Trotskij bad då sin franske advokat öppna ärekränkingsprocesser mot stalinistiska redaktörer i Frankrike, Tjeckoslovakien, Schweiz, Belgien och Spanien, i hopp om han, även om han inte kallades som vittne, skulle kunna framlägga sin sak genom juridiska ombud. Norrmännen borde, kan det tyckas, ha haft föga att invända mot detta – de hade ingen laglig rätt att hindra honom från att föra sin talan i utländska domstolar. Men vid det här laget fanns det inga gränser längre för regeringens beredvillighet att göra Stalin mer vänligt stämd. 'Efter överläggningar med regeringen har justitieministeriet beslutat,' förklarade Trygve Lie, 'att motsätta sig Leo Trotskijs försök att under sin vistelse i Norge föra sak i utländska domstolar.' Vidare förbjöd ministern Trotskij att kommunicera med advokater utomlands. Nu hade han äntligen och en gång för alla fått honom fängslad och försedd med munkavle.